

az alkalmazásoknak, a természeti jelenségek megfejtésének sűrűbb beiktatása; sok természettani tanítás elfelejti, hogy a természetről tanít s kimerül a törvények megállapításában. Ilyen: hogy irtsuk, amennyire bírjuk, az ismeretanyag túlhalmozását. Nincs olyan pedagógus, aki beszédben és írásban ne hirdetné a sokféle ismeretanyag összezsúfolásának káros és céltévesztő voltát. De amikor tette kerül a sor tantervkészítésre, akkor egyikünk sem képes ellenállani az egész ismeretanyagon való áttekintés követelődzéseinek, sőt a maga tárgyára nézve maga is a követelődzők közé áll. Sajnos, hogy arra a kérdésre, hogy a tanuló mit ér? az egyetlen elfogadott és szokásos mértékünk a tanuló ismeretmennyisége.

E hosszúra terjedt ismertetésből mégis mellőznünk kellett a példákknak ama bőséges gazdagságát, amelyekkel a szerző tételeit megvilágítja; a fölmerült vagy fölvethető ellenvéleményeknek élénk megvitatását is. Ezek együtt teszik e könyvet lebilincselő olvasmánnyá.

(Budapest.)

Kovács János.

Az új Kína és a köznevelés kérdése.

Talán sehol a világon jobban nem tűnt ki a köznevelésnek az egész nép jövőjére kiható fontossága, mint Kína történetének utolsó két évtizedében. Ott az egész állami, sőt társadalmi élet válságos vajadásnak volt kitéve (így van ez még a mai napig is), és mikor az elodázhatlan reformtörekvések a megvalósuláshoz közeledtek, mindig lehangosabban és legelső sorban a köznevelésnek modern alapokra helyezését hangoztatták. *V. Mackay*nak a minap megjelent műve az új Kína szellemi forrongását tanulságosan elemezve a mai kínai köznevelést is érdekesen világítja meg.¹ Történeti visszapillantást nyujtva a régi ú. n. konfuciusi iskolára, a régi iskolafajokat, a konfuciusi és ezután következő korok tanítási módját, a tananyagot, az elavult vizsgálati rendszereket, az új idők szellemében való lassú, de gyökeres átalakulást ismerteti.

Már a legrégebb kínai annalesekben, a Shukingben olvasható, hogy Shun császár Tsieh-t első közoktatásügyi miniszterré nevezte ki. Az ő nevéhez fűződik a népnevelésnek az öt erkölcsi parancs szerinti etika elvein való felépítése. Ez az öt parancs 1. az apa és gyermek, 2. a fejedelem és alattvaló, 3. a férj és feleség, 4. az idősebb és fiatalabb, 5. a barátok és társak közti erkölcsi köteléken épül

¹ *Baron von Mackay: China. Die Republik der Mitte. Cotta. Berlin—Stuttgart. 1914.*

fel. Erre az alapra helyezte Konfucius a maga tanítását. Az általa felállított köznevelési ideált egészen napjainkig tisztelik Kinában. Ebben a konfuciusi pedagógiában nincs vallásoktatás és semmi gondot sem fordítottak az egyéni értelem fejlesztésére. A tanítás és nevelés kimerült az ősi társadalmi és erkölcsi szabályok mechanikus átplántálásában. Valamennyi régi, akár állami, akár magániskola, a legalsó foktól a legmagasabbig (sőt még a szakiskolák is), Konfucius ethikáján épült fel. Ezekben az iskolákban a hosszú évszázadok alatt szellemtelen, magoltató módszer fejlődött ki, amely azonban nem róható fel Konfuciusnak, akinek a nevével ezt a tanítási módszert kapcsolatba hozzák. Konfucius u. i. a szabad társalgás sokrateszi módszerével tanított, gondja volt az egyéni nevelésre is és tanítványait önálló gondolkodásra szoktatta s mindig hangoztatta az önismertet. De utána a kínai nevelés szűklátókörű és szofista scholaszticizmussá lett. Ez a mechanikus pedagógiai irány a Konfucius nevéhez fűződő *se-shu* (négy klasszikus könyv) és *wu-king* (öt kanonikus könyv) tanulásának szentelte minden idejét. E ciklusba tartoztak: 1. *Chung-yung* (Arany középszer), 2. *Lün-yü* (Bölcs mondások), 3. *Tahio* (Nagy tudomány), 4. *Meng-tse* (Mentius bölcs tanítása), 5. *Shu-king* (Annales), 6. *Shi-king* (Dalok könyve), 7. *I-king* (Változások könyve), 8. *Chün-chü* (Tavaszi és őszi), 9. *Li-ki* (Szertartások könyve). Ezenkívül tanulták még a *Tsien-tse-ven* (Ezer betűs könyv), *Peitschiahsing* (Száz család története) c. műveket. E könyvek gyakran szűk látókört, ködösséget, történeti kritikátlanságot tüntetnek fel. A szegény kínai diákok a legnagyobb szorgalommal másolgatták, magolták. A legalsóbb fokon, az elemi iskolában a *sze-shü* és *wü-king* egyes könnyebb részleteinek jeleit rajzolgatták s betanulták értelem nélkül. Magasabb fokon (a középiskoláknak megfelelő osztályokban) az értelmi funkció nélkül bemagolt részekből kaptak fel a diákok kriaszerű feladatokat (ú. n. *wen-dsang*). Ezekhez járult később a versfaragás és stílygyakorlat. Aki ezeket végigcsinálta, elnyerhette 1. a *hsiu-tsai* (baccalaureatus), 2. a *tschü-jen* (licenciatus), 3. a *tsiu-schich* (doktorátus) fokozatokat. Legfőbb tudományos intézetük a Hanlin, amelynek tanárai örködtek a túlkonzervatív iskola felett; ők fogalmazták a császári rendeleteket s írták a birodalmi krónikákat.

A régi Kína büszkén vallotta magáénak e megcsontosodott nevelési és tanítási rendszert. Ezzel szemben a modern gondolkozók kitartással hirdetik Kína haladóképességét. A nyugati (európai és amerikai) eszmékkel feltöltött radikálisok a régi mandarin bürokratizmus romjain új, modern Kinát akarnak teremteni. Az 1894-iki szerencsétlen japán háború meghozta a mennyei birodalom lakóinak a felvilágosodás korát (Mei-dsi!), mely a régi uralomban és konfuciusi

kulturában való feltétlen hitet is megrendítette. Már egy 1902-ben kelt császári rendelet a reformtörekvések hatása alatt a régi Hanlin-főiskola helyére modern fakultásokkal ellátott birodalmi egyetem felállítását helyezi kilátásba. 1905-ben elvetik az ósdi vizsgálati rendszert. Egy 1908-iki rendelet pedig elrendeli *a tanításnak alapjától a legfelsőbb fokig való gyökeres átalakítását*. E reformok óta van Kinában: 1. elemi iskola (hiao-hsü-hiao) állami felügyelet alatt, de a község állítja fel és tartja el. Ebben a népet a legelemibb ismeretekre tanítják. Ehhez csatlakozik: 2. a középiskola (chung-hsü-hsiao) két tagozatban! a felsőbb elemi v. polgári iskola (kao-seng-hsiao-hsü-hsiao) és a reáliskola (dsung-hsü-teng). Ezek igazgatása a kormányzóságok hatásköre alá van rendelve. A középiskola felső tagozatának feladata az ifjakat az egyetemre előkészíteni, hogy azt az ürt, amely a konfuciusi szellem és az európai modern tanítás közt van, kitöltse. A középiskolát egészen Japán mintájára szervezték. Az iskolák reformjában sok bajt okoz egyebek közt a tanítóknak való hiány is.

A radikálisok a sok sürgetett reform közt első helyen követelték az iskola reformját, mint amelytől legtöbb jót vártak az új eszmék szempontjából. 1911 aug. havában a császári rendelet már összehívott egy közoktatásügyi reformot készítő bizottságot, amelynek tanácskozásai szinte egy évig eltartottak. Mindjárt az elején igen radikális hangok merültek fel, a túlzók, doktrinérek, ábrándozók serege Konfucius elvetését is követelte s az iskolát alapjától kezdve egészen végig nyugati szellemben akarta megújítani. Végre is be kellett látniok, hogy *a reform teljes felforgatással nem, csakis a hagyományok megbecsülésével, tehát nemzeti alapon lehetséges*. Konfucius ősi szelleme tehát a forradalmárok túlzásain is diadalmaskodott, mint ahogy megmaradt népe bölcsének, legnagyobb nevelőjének immár két évezreden át.

Az iskolai reform kérdése sok nehézségre talál. Kína sajátos nemzeti, irodalmi és nyelvi viszonyaihoz képest egyik főakadály a nyelv is. Kína nyelve u. i. egyáltalában nem egységes. Nem számítva a kisebb zárt területeknek is a többletől nyelvileg való nagy különbözősét, csak azt az eltérést említtem, ami nagyjában a birodalom északi és déli fele lakosainak nyelve közt mutatkozik. Az északi kínai egyáltalán nem érti meg a délit és viszont. Az eltérés szinte nagyobb, mint a hochdeutsch és hollandus közt. Ha ily két távoli dialektust beszélő kínai találkozik egymással s gondolataikat ki akarják cserélni, akkor az írás segítségével (ez az egész birodalomban egységes) értetik meg egymást. Nemcsak a szókinés kiejtési különbségei, hanem a szórend, tehát a mondattani különbségek is jelentékenyek. Ezt különben a kétféle eredet és külön-külön más népekkel való keveredés, az ég-

hajlat, a vérmeérséklet stb. is érthetóvé teszi. Ily nyelvi különbségek mellett sok nehézséggel jár az egységes iskolai nyelv elfogadtatása. Ma az a törekvés, hogy a pekingi mandarin nyelvet tegyék a tanítási nyelvévé. Hogy ez mennyiben lesz lehetséges, azt a jövő fogja megmutatni, bár az 1912. évi szept. 26-ikán megjelent miniszteri rendelet ezt sürgősnek tartja, talán megalkotottnak is véli, mert rövid úton elrendelte az általános iskolakötelezettséget. Felesleges magyaráznunk, hogy ez így is mit jelent a mennyei birodalom elmaradt lakosainak. Igaz, hogy a legutolsó 3—4 év alatt az iskolák száma megtízszereződött Kinában, azonban még mindig sokkal több iskolát kell alapítaniok és fognak is alapítani. Jóllehet a terv végrehajtását az akadályok igen késleltetik. Általában az utolsó években hódít a német iskola rendszere. Az elemi iskolában a tantárgyak ezek: erkölcstan (vallástan nélkül), az anyanyelv, számolás, rajzolás, ének, torna katonai gyakorlatokkal. A felsőbb tagozatban: földrajz, történet, természetrajz. Iskoláik szervezésében sokszor tekintettel vannak a japánoknál bevált tapasztalatokra. A közoktatási miniszter főgondja ezenkívül a tanítóképzés szervezése is, ami azért is szükséges, mert a tanítókbán már eddig is hiány mutatkozik.

Mint Japán iskoláiban, Kinában is előnyben van az európai nyelvek közt a többivel szemben: az angol. Újabban a németek sokszor és eredménnyel küzdöttek a német nyelvnek az angollal való egyenjogosításáért. Érdekes, hogy az egyetemen vannak fakultások, amelyeknek előadási nyelve kizárólag német; így az orvosi, gyógyszerészeti és erdészeti szakon. A középiskolákban két idegen nyelvet tanítanak, mint Japánban; ezek közül az egyik az angol, a másik pedig szabadon választható. Ezek közé tartozik a német, francia, japán és orosz.

A köztársasági Kina új korszakot kezd tehát a mennyei birodalom köznevelése terén is. Nagy a buzgóság, sok az akadály. A buzgóság, a kitartás, a modern szellem szeretete azonban le fogja győzni az akadályokat, csak a józan mérlegelés, a hagyományok, a nemzeti elem, Konfucius legyen az az alap, amelyen az új köznevelést fel akarják építeni.

Ágner Lajos.

A nevelés kérdése és a regényirodalom.

Néhány regényből egyes, nem-pedagógus íróknak bennünket közelről érdeklő gondolatait ismertetjük a következőkben (v. ö. «A nevelés kérdése és a színpad» *M. P.* 1914, 91. k. II.).

Kiindulásunk *Thomas Mann* klasszikussá nőtt *Buddenbrook's*-ának